

dr hab. prof. UW Barbara Szatur-Jaworska
Instytut Polityki Społecznej
Uniwersytet Warszawski

JAKOŚĆ ŻYCIA W FAZIE STAROŚCI – PRÓBA DIAGNOZY

1. WPROWADZENIE

Jakość życia należy do tych pojęć ze słownika nauk społecznych, które im częściej są używane przez badaczy reprezentujących różne dyscypliny naukowe, tym bardziej stają się wieloznaczne i nieostre. Jakość życia jest też pojęciem obecnym w medycynie, w której silnie związana jest z definicją zdrowia, określanego jako pełny dobrostan fizyczny, psychiczny i społeczny. Psychologowie chętnie łączą jakość życia z dobrostanem psychicznym, zagadnieniami stresu życiowego, poczuciem szczęścia.(Czapiński, Panek 2005, s.110) Socjologowie podkreślają związki jakości życia z systemem wartości, subiektywnymi ocenami życia i jego warunków, poszukują obiektywnych i subiektywnych wskaźników „dobrego życia” i „dobrego społeczeństwa”. Ekonomisci i statystycy społeczni analizują jakość życia głównie w kontekście poziomu i warunków życia oraz ich subiektywnej oceny formułowanej przez członków badanej społeczności. Nauka o polityce społecznej zainteresowana jest jakością życia w różnych jej wymiarach i nadaje temu pojęciu zróżnicowany zakres, zawsze jednak wiążąc ją z zaspokajaniem przez człowieka potrzeb i warunkami, jakie stwarza ludziom społeczeństwo.(Rysz-Kowalczyk 2001)

W pewnym uproszczeniu wyróżnić można trzy zakresy pojęcia „jakość życia”, w jakich posługują się nim politycy społeczni i statystycy społeczni. (Szatur-Jaworska 2005) W każdym jednak przypadku jest to kategoria wartościująca, służąca określeniu tego co dobre i co złe w życiu poszczególnych ludzi i całych społeczeństw, nieograniczająca się do opisu. W najszerszym rozumieniu na jakość życia składa się poziom życia (rozumiany jako poziom zaspokojenia potrzeb materialnych i niematerialnych), stan środowiska przyrodniczego i technicznego, charakter więzi społecznych (w rodzinie, w szerszych zbiorowościach) oraz odczucia ludzi dotyczące wymienionych obszarów. W węższym znaczeniu pod pojęciem jakości życia rozumie się poziom i warunki życia oraz związane w nimi odczuwanie zadowolenia (lub braku zadowolenia). Taki zakres nadaje temu pojęciu np. E.Allard, który wyróżnia w jakości życia warunki życia (dobra zabezpieczające materialne podstawy życia i dobra zapewniające spełnienie potrzeby przynależności) oraz subiektywne elementy jakości

życia (oceny dotyczące warunków życia wyrażane przez: *nadzieję, strach, szczęście, samotność, niepewność, dostrzeganie konfliktów oraz priorytetów, ale szczególnie przez zadowolenie albo troski*). (Kordos 1991, s. 28) W jeszcze węższym zakresie stosują pojęcie jakości życia ci badacze, którzy utożsamiają ją z satysfakcją z życia, poczuciem szczęścia itp., ograniczając się do jej subiektywnych miar. Przykładem takiego podejścia jest definicja J.Rutkowskiego, który pisze, że *jakość życia jest to ocena stopnia zaspokojenia potrzeb, dokonywana bezpośrednio przez jednostkę*. (Rutkowski 1991, s. 33)

Dyskusyjne jest, czy jakość życia jest zmienną, którą można badać tylko na poziomie indywidualnym (jednostkowym), czy też można mówić o jakości życia jako cesze badanej na wyższych poziomach socjologicznej analizy, np. na poziomie społeczności. Wydaje się, że stosując najszerszą definicję jakości życia można mówić o jej wymiarze ponadjednostkowym, np. gdy oceniamy stan środowiska przyrodniczego, czy charakter więzi społecznych w zbiorowości – analizowany np. z punktu widzenia współdziałania bądź rywalizacji. Węższe jednak pojmowanie jakości życia wyraźnie wiąże tę kategorię z jednostką – jej potrzebami, odczuciami, ocenami.

Przedmiotem dalszych rozważań będą wybrane elementy jakości życia badanej na poziomie jednostkowym w stosunku do osób w wieku 45 lat i więcej. Skoncentruję się na subiektywnych miarach jakości życia, które zastosowano w formie pojedynczych wskaźników lub indeksów w badaniach warunków i jakości życia spopularyzowanych pod nazwą „Diagnoza społeczna 2005”.(Czapiński, Panek 2005)

2. ZDROWIE I SAMOPOCZUCIE JAKO ELEMENT JAKOŚCI ŻYCIA

Autorzy „Diagnozy społecznej 2005” zajmowali się zdrowiem rozumianym bardzo szeroko – i w kontekście dobrostanu fizycznego, i psychicznego i społecznego. Nie sposób w krótkim z założenia tekście omówić wszystkie najważniejsze wyniki tak obszernych badań, stąd też ograniczę się tylko do niektórych ich rezultatów.

Syntetyczną miarą dobrostanu fizycznego może być odpowiedź na pytanie o odczuwane dolegliwości. Podobnie jak inne badania na ten temat także „Diagnoza społeczna 2005” potwierdza zdroworozsądkową obserwację, że kondycja fizyczna człowieka pogarsza się z wiekiem i powoduje to rosnące ograniczenia życiowej aktywności. Polacy stosunkowo wcześniej zaczynają odczuwać dolegliwości fizyczne – w grupie wieku 45-59 lat tylko co czwarty nigdy ich nie doświadczał, a w grupie wieku 65 lat i więcej tylko co dziesiąta osoba nie doświadczała fizycznych dolegliwości.(tab.1). I jest to przyczyną ograniczenia ich

aktywności życiowej w różnych obszarach (tab. 2), a więc wpływa także na jakość życia – szczególnie w najstarszych grupach wieku.

Tabela 1

Odczuwał(a) Pan(i) dolegliwości fizyczne (w %)

Grupa społeczno-demograficzna	Często	Zdarzyło się	Nigdy
Ogółem	16,93	43,85	39,22
45-59 lat	18,93	54,31	26,75
60-64 lata	26,46	58,33	15,21
65 i więcej lat	43,05	47,20	9,75

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P25; www.diagnoza.com.pl

Tabela 2

Problemy ze zdrowiem utrudniały Panu(-i) wykonywanie codziennych zajęć lub branie udziału w innych zajęciach (w %)

Grupa społeczno-demograficzna	Często	Zdarzyło się	Nigdy
Ogółem	13,74	46,19	40,07
45-59 lat	15,10	54,16	30,74
60-64 lata	19,58	58,54	21,88
65 i więcej lat	35,86	51,97	12,17

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P26; www.diagnoza.com.pl

Psycholog J.Czapiński – współautor badań i współredaktor raportu końcowego – dokonał bardzo wnikliwej analizy dobrostanu psychicznego Polaków, uwzględniając liczne jego aspekty i posługując się licznymi jego miarami. Analiza ta doprowadziła do wniosku, że *najważniejszym czynnikiem wyjaśniającym dobrostan psychiczny Polaków jest wiek życia. Im ktoś starszy, tym prawdopodobnie jest w gorszej kondycji psychicznej, zwłaszcza jeśli chodzi o symptomy nieprzystosowania (depresji).(...) co więcej w przeciwieństwie do społeczeństw zachodnich (USA, Kanada) w Polsce zależność (kilkakrotnie niż tam silniejsza) między wiekiem i depresją nie jest negatywna lecz pozytywna. W Stanach Zjednoczonych to ludzie młodszy częściej cierpią na depresję niż starsi, w Polsce zaś odwrotnie: niemal z każdym rokiem życia zwiększa się nasilenie objawów depresji psychicznej.*(Czapiński, Panek 2005, s. 116) Stwierdzonego w badaniach pogarszania wraz z wiekiem dobrostanu psychicznego nie można zatem wiązać z fazą życia, lecz z sytuacją społeczną, która niekorzystnie wpływa na kondycję psychiczną osób w różnym wieku, nasilając się w najstarszych grupach wieku. Omawiane badania wykazały, że depresja bardzo często (szczególnie w bardziej zaawansowanym wieku) wywołuje dolegliwości somatyczne.

Warto podkreślić, że większemu zagrożeniu starszych grup wieku depresją psychiczną u osób w fazie starości towarzyszą gorsze niż u młodszych oceny dotychczasowego życia (co

można by uznać za skrócony bilans życia). (tab.3) Zjawisko to można tłumaczyć przy pomocy różnych hipotez. Jedną z nich jest pogląd B.Synaka, iż starsze pokolenie w Polsce ma odczucie, iż jego dorobek został zakwestionowany przez transformację. Pośrednio słabą identyfikację z przemianami z ostatnich kilkunastu lat potwierdzają w „Diagnozie...” odpowiedzi na pytanie o to, czy badanym żyło się lepiej przed 1989 rokiem, czy obecnie. 2/3 najstarszych respondentów ocenia jako lepsze życie przed 1989 rokiem. (tab. 4)

Tabela 3

Jak ocenia Pan(i) swoje dotychczasowe życie jako całość?(w % i średnia ocen)

Grupa społeczno-demograficzna	Wspañiale	Udane	Dosyć dobre	Ani dobre, ani złe	Niezbyt udane	Nieszczęśliwe	Okropne	średnia ocen
	1	2	3	4	5	6	7	
Ogółem	2,76	33,51	35,93	19,90	6,28	1,16	0,47	2,99
do 24 lat	5,92	38,00	34,50	15,42	4,92	0,67	0,58	2,80
25-34 lata	3,32	39,32	34,34	16,59	5,41	0,58	0,43	2,85
35-44 lata	2,16	33,67	37,30	19,41	6,30	0,64	0,51	2,98
45-59 lat	1,82	32,08	36,73	20,69	6,81	1,35	0,51	3,05
60-64 lata	1,25	25,99	36,59	25,36	8,52	1,66	0,62	3,21
65 i więcej lat	2,25	28,63	35,61	24,42	6,61	2,25	0,22	3,12

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P3, P3a; www.diagnoza.com.pl

Tabela 4

Kiedy żyło się Panu(-i) łatwiej – przed 1989 rokiem czy obecnie? (w %)

Grupa społeczno-demograficzna	Przed rokiem 1989	Obecnie	Trudno powiedzieć	Nie pamiętam czasów sprzed '89
Ogółem	43,62	13,58	22,68	20,11
60-64 lata	64,23	18,41	17,36	0,00
65 i więcej lat	62,15	15,45	21,74	0,66

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P4; www.diagnoza.com.pl

3. ŻYCIE RODZINNE I FUNKCJONOWANIE GOSPODARSTWA DOMOWEGO

Polacy deklarują w badaniach bardzo wysoki stopień zadowolenia ze swojego życia rodzinnego – w 2005 r. bardzo zadowolonych było 22%, zadowolonych – 49%, a dosyć zadowolonych – 21%. Wiek nie różnicuje w sposób znaczący rozkładu odpowiedzi na to pytanie. W grupie wieku 65 lat i więcej rozkład podanych wyżej odpowiedzi wyglądał odpowiednio: 25%, 50%, 19%. Ze stosunków w najbliższej rodzinie zadowoleni są zatem i starzy, i młodzi.(Czapiński, Panek 2005, tabl.P 67.1) Można zatem uznać, że komponent rodzinny jakości życia ma na nią pozytywny wpływ w przypadku większości dorosłych osób.

Życie rodzinne – to także prowadzenie gospodarstwa domowego, „zajmowanie się domem”, któremu osoby starzejące się i starsze poświęcają blisko 1/6 przeciętnej doby. Obowiązki te mogą być źródłem zadowolenia, ale mogą też być źródłem rujnącego zdrowie i relacje społeczne stresu. Ocena materialnych warunków życia jest jednocześnie elementem

powtarzającym się w wielu definicjach jakości życia. Najgorzej oceniali własny poziom materialny respondenci z grupy wieku 45-59 lat, zaś najlepiej najmłodszy – w wieku 18-24 lata. Osoby najstarsze oceniały swoją sytuację gorzej niż młodzi, ale nieco lepiej niż będący w fazie późnej dojrzałości. (tab. 5) Jednocześnie w fazie starości największe jest poczucie pewności dochodów. Dochody w tej fazie życia nie są więc satysfakcjonujące, ale dają na pewno największe poczucie bezpieczeństwa, jeśli idzie o brak zagrożenia nieuzyskaniem dochodu. (tab. 6)

Tabela 5

Jak ocenia Pan(i) materialny poziom swego obecnego życia? (w % i średnia ocen)

Grupa społeczno-demograficzna	Wspiera- niały 1	Dobry 2	Dosyć dobry 3	Ani dobry, ani zły 4	Niezbyt dobry 5	Zły 6	Tragi- czny 7	średnia ocen
Ogółem	0,55	12,99	19,94	31,64	20,94	10,70	3,23	4,05
do 24 lat	1,00	18,58	23,50	27,33	18,58	7,83	3,17	3,80
25-34 lata	0,94	15,86	23,58	31,15	17,45	8,07	2,96	3,84
35-44 lata	0,51	12,42	19,24	30,25	21,85	12,04	3,69	4,11
45-59 lat	0,34	10,71	18,60	30,75	22,40	12,95	4,26	4,20
60-64 lata	0,00	10,44	19,42	33,82	20,46	12,53	3,34	4,15
65 i więcej lat	0,29	10,61	16,42	38,37	23,18	9,81	1,31	4,08

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P38, P38a; www.diagnoza.com.pl

Tabela 6

Czuł(a) Pan(i), że Pana(-i) źródło dochodów jest niestałe i niepewne (pominięto odpowiedzi „nie dotyczy”) (w %)

Grupa społeczno-demograficzna	Często	Zdarzyło się	Nigdy
Ogółem	21,39	40,76	37,85
60-64 lata	9,75	31,52	58,73
65 i więcej lat	4,60	18,40	77,00

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P17; www.diagnoza.com.pl

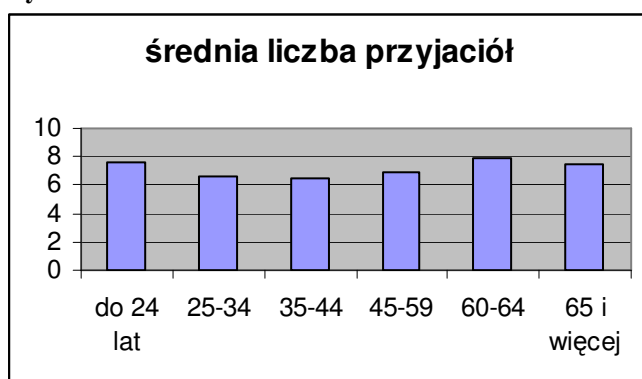
Okazuje się też, że w zbiorowości osób najstarszych (65 lat i więcej) relatywnie najrzadziej zdarzało się, że kłopoty finansowe przysparzały im zmartwień i utrudniały życie. Najczęściej takie problemy zgłaszały w badaniach osoby w wieku 35-44 lata i 45-59 lat (38% odpowiedzi, że zdarza się to często), zaś najrzadziej właśnie osoby najstarsze (17,5% odpowiadających, że zdarza się to często i 30%, że nigdy). (Czapiński, Panek 2005, tabl.P 18) Większe jest zatem prawdopodobieństwo, że sytuacja finansowa wpłynie negatywnie na jakość życia w fazie późnej dojrzałości, niż w fazie starości.

4. KONTAKTY POZARODZINNE – PRZYJACIELE, SĄSIEDZI, ŚRODOWISKO LOKALNE, ORGANIZACJE SPŁECZNE

Wyniki „Diagnozy 2005” wskazują na to, że ani późna dojrzałość, ani starość nie są fazami życia, w których brakuje nam przyjaciół. W odpowiedzi na pytanie „Ile osób zalicza

Pan(i) do grona swoich przyjaciół?” wszyscy respondenci wskazywali średnio 7 osób. Wartości powyżej tej średniej uzyskano w najmłodszej populacji (do 24 lat) i w najstarszej. (wykres 1). Relatywnie duża liczba przyjaciół nie chroni jednak przed poczuciem osamotnienia – doświadcza go co czwarta w wieku 60 lat i więcej. (Czapiński, Panek 2005, tabl.P.51)

Wykres 1

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P 48a; www.diagnoza.com.pl; opracowanie własne

Najbardziej zadowolone z kontaktów ze znajomymi i przyjaciółmi są osoby najmłodsze (do 24 lat), wśród których co piąta jest bardzo zadowolona z tego typu kontaktów. W starszych grupach wieku odsetek bardzo zadowolonych waha się pomiędzy 5,8% (osoby w wieku 60-64 lata) a 10,8% (25-34 lata). Przeważają osoby zadowolone i dosyć zadowolone – około 80% respondentów z grup wieku powyżej 24 roku życia. Można stąd wnosić, że we wszystkich fazach życia – także w starości – kontakty ze znajomymi są czynnikiem sprzyjającym jakości życia.

Gorzej kształtują się relacje sąsiedzkie. Co trzecia badana osoba sygnalizowała problemy w tych relacjach. Przy czym najrzadziej na kontakty z sąsiadami lub innymi osobami w okolicy narzekali najstarsi respondenci (co czwarty). (tab. 7)

Tabela 7

Problemy związane z sąsiadami lub innymi ludźmi z okolicy zatruwały Panu/Pani życie (w %)

Grupa społeczno-demograficzna	Często	Zdarzyło się	Nigdy
Ogółem	3,61	29,28	67,12
60-64 lata	1,88	30,33	67,78
65 i więcej lat	2,83	22,53	74,64

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P 24; www.diagnoza.com.pl

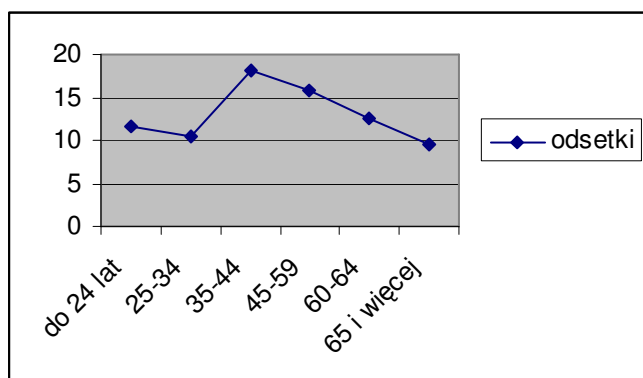
Środowisko, w którym mieszkamy jest wyraźnie słabszym niż krąg rodzinny czy przyjacielski ogniwem w zbiorze czynników kształtujących naszą jakość życia – co drugi dorosły Polak ma obniżone poczucie bezpieczeństwa, gdyż obawia się przestępczości,

narkomanii i chuligaństwa w swojej dzielnicy, osiedlu okolicy. Te obawy na podobnym poziomie stwierdzono u osób z wszystkich badanych grup wieku, a zatem nie potwierdza się potoczna opinia, że osoby starsze mają szczególnie osłabione poczucie bezpieczeństwa w swoim miejscu zamieszkania. (Czapiński, Panek 2005, tabl.P.23)

Dziwi natomiast niska aktywność najstarszych osób w środowisku lokalnym, gdy skonfrontujemy dane z „Diagnozy...” z danymi uzyskanymi z GUS-owskich badań budżetów czasu. (Budżet czasu... 2005) Z badań tych wynika, że dobrowolna pracę w organizacjach i poza nimi wykonuje 48% osób w wieku 65 lat i więcej, przeznaczając na nią przeciętnie 1 godz.33 min. (Budżet czasu... 2005, tabl.2) Z „Diagnozy...” zaś wynika, że najstarsi wykazują najmniejsze zaangażowanie w sprawy lokalnej społeczności. (wykres 2) Prawdopodobnym wyjaśnieniem tej niespójności wyników różnych badań jest to, że osoby starsze, choć relatywnie częściej poświęcają swój czas na działalność na rzecz innych ludzi, nie uznają za ważnego beneficjenta swojej pracy społecznej społeczności lokalnej, lecz inaczej zdefiniowane grupy (np. potrzebujących pomocy, kombatantów) lub konkretnych ludzi.

Wykres 2

Czy w ciągu ostatnich dwóch lat zdarzyło się, że zaangażował(a) się Pan(i) w działania na rzecz społeczności lokalnej? – odpowiedzi „Tak”

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P 66; www.diagnoza.com.pl

Działania podejmowane na rzecz innych ludzi charakteryzują się niskim poziomem formalizacji – przeciętnie około 12% dorosłych Polaków należy do jakiejś organizacji. Najmniejszy odsetek członków organizacji odnotowano w populacji w wieku do 18-34 lata, największy w populacji 35-44 lata. Przy czym po 45 roku życia odsetek ten zaczyna się obniżać. (tab. 8)

Tabela 8

Czy jest Pan(i) członkiem jakichś organizacji, stowarzyszeń, partii, komitetów, rad, związków lub grup religijnych? (w %)

Grupa społeczno-demograficzna	Tak, jednej	Tak, dwóch	Tak, trzech lub więcej	Nie
Ogółem	10,01	1,77	0,51	87,71
do 24 lat	7,52	0,75	0,50	91,23
25-34 lata	7,51	1,08	0,36	91,04
35-44 lata	12,99	2,10	0,45	84,47
45-59 lat	11,47	2,33	0,68	85,53
60-64 lata	9,17	2,71	0,42	87,71
65 i więcej lat	9,02	1,67	0,44	88,87

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P 103; www.diagnoza.com.pl

5. WYPOCZYNEK, UCZESTNICTWO W KULTURZE

Osoby w fazie starości są – podobnie jak osoby od nich młodsze – częściej zadowolone niż niezadowolone ze spędzania czasu wolnego. Choć uważam, że około 25-30% niezadowolonych z wykorzystania czasu, który każdy z nas ma do własnej dyspozycji, który zgodnie z istotą czasu wolnego powinniśmy spędzać tak jak chcemy – to dużo. Czas wolny jest bardzo ważnym elementem jakości życia, zwłaszcza w tych jego fazach, gdy wycofujemy się z pracy zawodowej. Niezadowolenie z jego wykorzystania na pewno wpływa negatywnie na jakość życia w tym okresie. (tab. 9)

Tabela 9

W jakim stopniu jest Pan(i) zadowolony(-a) ze sposobu spędzania wolnego czasu? (pominięto odpowiedzi NIE DOTYCZY) (%)

Grupa społeczno-demograficzna	Bardzo zadowolony (-a)	Zadowolony (-a)	Dosyć zadowolony (-a)	Dosyć niezadowolony(-a)	Niezadowolony(-a)	Bardzo niezadowolony(-a)
Ogółem	4,78	31,51	35,50	14,60	10,17	3,44
60-64 lata	1,68	31,93	37,18	15,55	11,76	1,89
65 i więcej lat	3,95	33,26	36,99	12,45	9,69	3,65

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P 67.15; www.diagnoza.com.pl

Jedną z przyczyn niezadowolenia ze sposobu spędzania czasu jest niewątpliwie niski poziom satysfakcji z uczestnictwa w kulturze. Najwyższy odsetek niezadowolonych i bardzo niezadowolonych z udziału w życiu kulturalnym znajdujemy wśród osób po 45 roku życia, choć to niezadowolenie narasta już od 35. roku życia. Warto zauważyć, że wśród osób najstarszych stopień niezadowolenia jest podobny do obserwowanego w fazie późnej dojrzałości. (tab.10)

Tabela 10

W jakim stopniu jest Pan(i) zadowolony(-a) z uczestnictwa w kulturze? (pominięto odpowiedzi NIE DOTYCZY) (%)

¹ Grupa społeczno-demograficzna	Bardzo zadowolony (-a)	Zadowolony (-a)	Dosyć zadowolony (-a)	Dosyć niezadowolony(-a)	Niezadowolony(-a)	Bardzo niezadowolony(-a)
Ogółem	1,31	14,73	32,62	22,45	19,12	9,76
do 24 lat	2,72	19,59	42,55	18,09	10,40	6,65
25-34 lata	1,20	16,99	36,84	23,21	14,59	7,18
35-44 lata	0,97	12,51	34,05	22,03	20,99	9,45
45-59 lat	1,01	13,21	27,53	23,74	22,40	12,11
60-64 lata	1,41	13,11	29,98	23,19	22,25	10,07
65 i więcej lat	1,05	13,80	27,24	23,73	22,67	11,51

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P 67.22; www.diagnoza.com.pl

6. SZCZĘŚCIE I JEGO UWARUNKOWANIA

Syntetycznym wskaźnikiem jakości życia, gdy ograniczymy to pojęcie do subiektywnych ocen formułowanych przez ludzi, jest odpowiedź na pytanie o to, czy badana osoba czuje się szczęśliwa. Większość Polaków odpowiada na to pytanie pozytywnie, choć osoby, które ukończyły 45 lat czynią tak nieco rzadziej niż osoby młodsze. Odsetek tych, którzy czują się niezbyt szczęśliwi lub nieszczęśliwi rośnie wraz z wiekiem i największą wartość (prawie 40%) osiąga w grupie wieku 65 lat i więcej. (tab. 11)

Tabela 11

Jak ocenił(a)by Pan(i) swoje życie w tych dniach – czy mógłby(mogłaby) Pan(i) powiedzieć, że jest: (%)

Grupa społeczno-demograficzna	Bardzo szczęśliwy(a)	Dosyć szczęśliwy(a)	Niezbyt szczęśliwy(a)	Nieszczęśliwy(a)
Ogółem	5,76	62,99	27,90	3,34
do 24 lat	10,50	67,33	20,25	1,92
25-34 lata	9,52	69,14	19,54	1,80
35-44 lata	4,78	63,86	29,00	2,36
45-59 lat	3,76	60,82	31,23	4,18
60-64 lata	2,91	59,04	33,26	4,78
65 i więcej lat	3,41	57,15	34,20	5,23

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P 39; www.diagnoza.com.pl

To, jaką fazę życia przeżywamy na wpływ na nasze oceny na temat tego, co jest w życiu najważniejsze, jakie czynniki decydują o szczęśliwym, udanym życiu. (tab. 12)

Tabela 12

Najważniejszy warunek udanego, szczęśliwego życia (można było wskazać do trzech wartości) (w %)

grupa społeczno-demograficzna	A*	B*	C*	D*	E*	F*	G*	H*	I*	J*	K*	L*	Ł*
Ogółem	32,95	45,78	55,58	34,53	7,78	15,63	9,17	10,20	6,78	3,42	65,24	5,74	4,81
do 24 lat	45,97	15,79	41,32	41,10	21,12	11,99	10,88	10,43	8,15	9,05	54,88	19,18	9,32
25-34 lata	35,51	40,81	60,54	45,17	10,18	10,74	9,22	7,12	5,73	3,54	59,66	5,63	5,11
35-44 lata	32,35	55,94	61,91	41,31	5,02	11,87	9,07	6,15	4,83	3,02	62,36	3,24	4,12

45-59 lat	31,85	52,09	59,52	36,13	4,07	14,55	8,27	10,36	5,39	2,17	66,11	3,30	4,53
60-64 lata	28,75	49,85	53,10	19,91	5,35	21,49	8,77	18,18	10,02	1,79	73,36	2,80	4,77
65 lat i więcej	23,09	52,96	49,90	12,78	4,19	27,82	9,42	14,66	10,15	1,56	78,76	2,25	1,88

*A – pieniądze; B – dzieci; C – udane małżeństwo; D – praca; E – przyjaciele; F – Opatrzność, Bóg; G - pogoda ucha; H – uczciwość; I – szacunek otoczenia; J – wolność, swoboda; K – zdrowie; L – wykształcenie; Ł – silny charakter.

Źródło: Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, J.Czapiński, T.Panek (red.); załącznik 2 z kwestionariuszy indywidualnych (populacja 18+); tabl. P 2; www.diagnoza.com.pl

Wyniki analizowane dla całej dorosłej populacji wskazują na to, że najważniejszymi warunkami udanego życia są (w kolejności): zdrowie (65,2%), udane małżeństwo (55,6%), dzieci (45,8%), praca (34,5%) oraz pieniądze (33,0%). W grupie osób najstarszych ta hierarchia wygląda nieco inaczej – dla blisko 80% osób najważniejsze jest zdrowie, na drugim miejscu są dzieci (53,0%), na trzecim – udane małżeństwo (49,9%), na czwartym – Opatrzność, Bóg (27,8%), a na piątym – pieniądze (23,1%). W starości zatem wzrasta ranga zdrowia i wiary jako czynników szczęścia.

7. PODSUMOWANIE

Materiały zgromadzone w toku badań „Diagnoza społeczna 2005” potwierdzają zdroworozsądkową obserwację, że jakość życia w poszczególnych jego fazach uzależniona jest częściowo od czynników stałych, a częściowo od zmieniających się. Ważnymi jej czynnikami w każdym wieku są: zdrowie, życie rodzinne, kontakty ze znajomymi. Przy czym znaczenie zdrowia jako warunku udanego życia bardzo rośnie wraz z wiekiem. Czynnikami „szczęściodajnymi”, których rola jest wyraźnie zróżnicowana zależnie od wieku są pieniądze, praca i religijność. Można w uproszczeniu powiedzieć, że pieniądze są istotne dla młodzieży, która w znacznej części jeszcze nie pracuje, ale ma rozbudowane potrzeby konsumpcyjne, praca jest ważna dla tych, którzy są w fazie aktywności zawodowej, a wiara dla tych, którzy są w ostatniej fazie życia i odczuwają zwiększoną potrzebę religijnej refleksji i przygotowania się na spotkanie ze śmiercią. Choć rola religii w starszych grupach wieku może wynikać także z efektu kohorty – osoby starsze to takie, które już wcześniej były religijne.

W najstarszej grupie wieku spotykamy relatywnie dużo osób, które czują się niezbyt szczęśliwe, a zatem ich jakość życia należałoby ocenić jako niską. Jest to efekt pogarszania się dobrostanu fizycznego i psychicznego u starzejących się Polaków i relatywnie częstego występowania depresji w najstarszych grupach wieku. Gorsza jakość życia na starość pogarsza w widoczny sposób bilansu życia – osoby starsze najgorzej (na tle innych grup wieku) oceniają swoje dotychczasowe życie.

LITERATURA

Budżet czasu ludności 1 VI 2003 – 1 VI 2004 (2005). Warszawa. GUS.

Czapiński J., Panek T. [red.]: (2005) Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków, Warszawa. Rada Monitoringu Społecznego: <http://www.diagnoza.com.pl>.

Kordos J.: (1991) Wskaźniki społeczne w organizacjach międzynarodowych. W: Wskaźniki społeczne [praca zbior.] Warszawa. GUS.

Rutkowski J.: (1991) Badania jakości życia. W: Jakość życia i warunki bytu [praca zbior.] Warszawa. GUS, PTS.

Rysz-Kowalczyk B. [red.]: (2001) Leksykon Polityki społecznej, Warszawa. Aspra-JR, s. 63-64.

Szatur-Jaworska B.: (2005) Diagnozowanie w polityce społecznej, Warszawa. Aspra-JR.